

VISSZHANG

Szalay József írta Móra Ferencről a kiskunfélegyházi díszpolgárról: „Azt az egyet lehet Mórának a szemére vetni, hogy kócsag tisztaságú tollát belemártotta a politika zavarosába. Ki is kapott érte eleget. Hitem szerint ártatlanul, mert a költő erőszakolta ki belőle a politikai mondanivalókat ... Megegett ez más költővel is. A Danteknek, Hugó Viktoroknak s a Wagner Richardoknak politikai nézeteik miatt még a hazájukból is el kellett futniok“. (Szegedi Napló jún. 9.)

*

Móra Ferenc mondotta Kiskunfélegyházán, a tiszteletére rendezett ünnep alkalmával: „Én az irodalomnak barkácsoló kisiparosa vagyok, nem épülnek nagy piramisok utánam, így, ahogy vagyok, nem vagyok nagyregiszterű orgona, csak kolompszó a magyar mezők fölött, csöndes rőzsetűz, amely mellett sokan talán melegedni szeretnek“.

*

Andrássy Gyuláról írta az egyik nekrológ: „A könyvtár ülőlétráján tudott néha órákon keresztül elmerülni egy-egy érdekes munkában, hatalmas íróasztalát – amelyen garmadában állnak még ma is a könyvek, folyóiratok, megkezdett kéziratok, tanulmányok – és egész dolgozószobáját óvta, féltette a takarítás néha könyörtelen rendcsinálástól s inkább maga segítette a rendezéseknél, csakhogy avatatlan kéz föl ne düljön szeretett könyveinek, iratainak megszokott rendjét“.

*

Zoltán Vilmosról, a veterán poétáról és kitűnő műfordítóról, aki a Széphalomnak is munkatársa volt, elhunytá alkalmából írta egy napilap: „Legismertebb, klasszikus értékű műfordításai közül valók Rabindranath Tagore és Carducci költeményei ... ötvennél több külföldi regény, igen sok színdarab és novella ... Botanikával is foglalkozott, élvezetes munkákat írt a növényvilág csodáiról s hosszú fehér szakállú, jóságos arcú, az utóbbi években már erősen megtört alakját jól ismerték Budapest művészvilágában“. (Ehhez még csak annyit tehetünk hozzá, hogy Zoltán Vilmos nem volt tagja semmiféle irodalmi társaságnak.)

*

Oláh György Harsányi-nekrológiából: „Másutt ünneplések, fáklyásmenetek, a sajtó érdeklődő lármája, a közérdeklődés meleg napsütése csalta volna ki a fényre egy ekkora szellem igazi énjét. Maga a köz, a kritika, sajtó, az üzleti irodalom és az olvasótábor segítette volna, hogy megtalálja és teljesen kiélhesse igazi formáit. Itt – magyar közönség közepén, amelynél rosszabb bába nincs – csak az elszigetelődés, élettől való teljes eltávolítás, egy zord és élettelen álmvilág száműzetése lehetett Harsányi Kálmán sorsa“.

*

Ravasz László a Protestáns Szemlében (1929:444) Ady Endrét és Vargha Gyulát mint a magyarság két arcát idézi: „Bármily különböző érzelmekkel fogadják jobb- és baloldalon ezt a tételt, kétségtelen, hogy Vargha Gyulát Ady Endrével a polaritás, a sarkias ellentét törvénye kapcsolja egybe és ez teszi a két költőt a háború, a századvég és a század elejének egységes csillagképeivé. Mindkettő mérhetetlenül szerette fajtáját, a dunántúli köznemes s a hétszilvafás szilágysági magyar. Egyik azért, mert a régi marad, a másik azért, mert meg akart újulni. Mindkettő sötét proféciáknak volt az embere s e proféciáknak súlya alatt mérhetetlenül szenvedett“.

*

„Vargha Gyula mindenestül a régi Magyarországhoz tartozik – olvassuk tovább Ravasz László megemlékezésében – és annak egyik legkésőbbi, de legszebb alakja. Ady az új Magyarországhoz tartozik, s annak prófétája s egyszersmind áldozata. Vargha Gyulában az ethicizmus volt a legdöntőbb vonás, amely egész géniuszán uralkodott, Ady Endrének gazdag lelkéből épen ez az egy hiányzott. Ott, ahol nem érzik alakjuk ellentétessége, hanem mintegy szélcsendben szólalnak meg, költészetük sok hasonlóságot mutat. Képeikben, hangjukban úgy viszonylanak egymáshoz, mint az idősebb bátya a kis öccséhez“.

*

„Ady egyike ezerévünk legmélyebben magyar alakjainak ... Ady forradalmisága olyan, mint a Petőfié: az intuitív egyéniségnek, az átlagnál mélyebbre látó, a haladásra elrendelt ember elégedetlenségének lelki forrongása ... Az Ady–Petőfi-féle forradalmiságból öntudatlanul is, szükségképen jobb világ fakad, tehát rombolása egyúttal építés az avult intézmények romjain“. (A makói állami reálgimnázium ezévi programtervezéséből.)

*

A Szegedi Katolikus Tudósító érdekes nyilatkozatot közöl az Ady-kérdésről. Mandola Aladár – egyébként zavarosan megírt és helyesírási hibáktól hemzsegő – cikkében olvassuk ezt az érdekes idézetet: A csanádi püspök is foglalkozott Adyval egy ifjúsági nagybőjti konferencián s az iskolák bátran elfogadják az ő álláspontját: „Nem mondom, hogy Ady nem írt egy-két szép költeményt, de egészben véve a sír felé mutat, mi pedig élni akarunk“.

*

Napihír: „A Sorbonne csehpartí tanára elvetette egy doktori értekezés Adyról szóló részletét“. (Nem részletről van itt szó, hanem egy úgynevezett kis-tézisről, amelyet H. Sauvageot írt Adyról és amelyet Louis Eisenmann nem fogadott el disszertációs témául. Uglátszik, meg kell várnunk, amíg az oláhoknak és cseheknek is születik egy Adyjuk, akiről francia könyvet lehet írni ... A magyar irodalomnak még a létezése is útjában áll a cseh propagandának.)

*

Hoover elnök politikai eszméit Firmin Roz a következő szavakban foglalta össze: „A kollektív haladás az egyéni haladástól függ ... Az egyenlőség eszméjét meghazudtolja a tapasztalat. Haladás csak egyenlőtlenség mellett lehetséges ... A kiváltságos emberek viszik előbbre az emberiséget, nem a kollektivitás. A tömegnek semmi köze a haladáshoz“. Föltűnő, hogy ezeket az arisztokrata-individualista elveket egy demokrata és „szabadságot“, „egyenlőséget“ hirdető köztársaság elnöke hangoztatja. De egyszersmind megnyugtató is, hogy az Egyéniségnek ilyen hatalmas védője akadt.

*

Szovjetországából az a hír érkezik, hogy az egyetemi tanárokat politikai vizsgának vetették alá és aki nem tudott Marxból egyesre felelni, azt elcsapták. Ugyancsak elcsaptak néhány olyan egyetemi tanárt is, akik előadásaikban Isten nevét említették vagy a Bibliára mertek hivatkozni. (Ez a bolsevista gondolat, – amely tíz évvel ezelőtt a magyar egyetemeken szintén tabula rasa-t csinált: – megtalálható manapság a jobboldali diktatúrák országaiban is. Primo de Rivera szembetalálta magát a madridi egyetemmel, Mussolini sok tanárt nyugdíjazott, lappangó, de komoly ellenfelei ma is az egyetemeken található. Miért van az, hogy politikai változások legelőször is a legérzékenyebb ponthoz, az egyetemekhez nyúlnak? Ha valaki megírja majd a mai kor történetét, bátran nevezheti az üldözött egyetemek korszakának.)

*

Hornyánszky Gyula a Társadalomtudományi Társaság közgyűlésén elnöki megnyitó beszédet tartott, amelynek tartalmát az egyik napilap a következőkben foglalta össze: „Világnézeti tudomány egyáltalában nincs. Ez ellenmondás lenne a névben ... A tudomány elsősorban az igazságot keresi és ha valamely világnézetet a kutatást és ennek eredményét akarva-nemakarva befolyásolja, hangolja vagy színezi is: ez még nem teszi a tudományt világnézetivé, viszont a világnézet szolgálatába helyezett tudás már nem tudomány ... Theológiai tanszék époly kevéssé foglalhat helyet a bölcsészeti karon, mint szakszervezeti vagy bármely más világnézeti szemlélettől megkötött katedra“.

*

Klebelsberg Kunó gróf írja a Pesti Napló vezércikkében (jún. 16.): „... még nagyon hosszú az út az egyetemi gondolatnak olyan mértékű diadalához, hogy mindenki szívesen áldozzon a magas műveltség céljaira, amelynek közvetlen hasznossága a laikus előtt kevésbé szembeötlő. De az igazság már útban van“.

*

Szalay József szegedi rendőrfőkapitány cikkéből (A Rendőr, 1929): „A rendőrség sohase felejtse el, hogy neki nem az a hivatása, hogy az irodalmat és a művészetet az aljasodástól megoltalmazza. A rendőrségnek az a feladata, hogy a magasztos céljaitól elrugaszkodott irodalom és művészet révén a közönség ne aljasodhassék le. Csak a közönséghez való jutás megakadályozása a rendőrség kötelessége. Tapintat dolga, hogy eljárásában az irodalom és művészet érdekeit ne sértse s a közönség fölött ne atyáskodjék“.

*

Uglátszik a szélsőbaloldali irodalom maga is „kettészakadt“. Legalább is erre vall az a tollcsata, amely a „Száz százalék“ és a Kassák-szerkesztette „Munka“ között dúl. A kis m-mel címzett „munka“ 1929. évf. 223. lapján olvassuk: „A magyar avantgardizmus örökfiatal, mert aktív, mozgalmas, figyelő és események felé forduló vezére az első években szinte példátlan számú hivatottat tömörített maga körül, túlnyomóan a fiatalok köréből; s be kell vallani, hogy ma éppen ez a fiatalok kezdő éles bírálatával, inkább türelmetlen idegességgel, mint objektív kritikával ostromolni a kétségtelenül jelentős íróvá érett, világszemléletében fegyelmezettebbé higgadt, de változatlanul szocialista Kassákot“.

*

Halmi Bódog írja az „Im Westen nicht neues“ c. szenzációs regényéről: „Veszedelemes romboló könyv Remarque háborús regénye, mert nem szeretethangok szólalnak meg benne, hanem az egész könyvön egy borzasztóan bántó fintor vonul végig, a Markovics Rodion Szipériai garnizonjára emlékeztető lekcinsínylése

azoknak az epikus megmozdulásoknak, amelyekkel a hazájáért indult frontra az ifjúság ... A legnagyobb destrukció a népekben rejlő hősi ösztönöket akár a háborús borzalmak tulszínező festésével, akár a heroikus eszmének kigúnyolásával elfojtani törekedni“. (Uj Nemzedék, jún. 11.)

*

Hadik Mihály gróf válaszolt először Kosztolányi Dezső Ady-cikkére (v. ö. Széphalom 1929: ...): Tizenöt oldalt szentel Adynak a magyar Hugo von Hoffmannsthal és alaposan megtépázza, mondhatnám megnadrágolja Ady költészetét és egy tüneményes formaérzékkel megáldott dilettáns elképesztő szuverenitásával végez vele. Valahogy olyan ez az egész vitairat, mint amikor pöttömnyi gyerek százados tölgyet akar megrázni...“ (Reggel, júl. 15.)

*

Kosztolányi cikke „szinte gyermeces lefordása Adynak, többnyire anélkül, hogy érveket még csak meg is próbálna felhozni szívalomszámba vehető megállapításai számára. S ahol érvelni próbál, ott naivnak mutatkozik, ami egyáltalában nem vall rá arra a pompás vitaközörra, milyennek Kosztolányit ismerjük, csak az elkeseredett riválisra“. (Aczél Benő, Esti Kurir júl. 16.)

*

„A vidéki színészet válságáról állandó vita folyik. Sok év óta hangoztatják egyesek, hogy a nagyobb városokban házi kezelésbe kellene venni színházaikat. Szeged város meg is tette ezt az elmúlt őszön és a szegedi színháznak nemcsak az anyagi mérlege, de a műsora is azt bizonyítja, hogy ez a rendszer bevált. 397 előadást tartottak. Előadtak 161 prózai darabot, 46 operát, 184 operettet és 6 népszínművet. A program magyar szerzői a következők voltak: Madách Imre, Szigligeti Ede, Csiky Gergely, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Zilahy Lajos, Móríc Zsigmond, Hegedüs Loránd, Rákosi Viktor, Földes Imre, Kacsóh Pongrác. A külföldiek közül ott látjuk többek között Molière, Wilde, Shaw, Hebbel, Offenbach, Strausz János, Schubert, Hervé, Verdi, Puccini, Bizet, Mascagni, Gounod nevét. A szegedi szezon erkölcsi és anyagi sikere gondolkozóba ejtheti azokat, akik a vidéki színészet léteproblémájának megoldásával foglalkoznak“. (Nyolcórai Ujság.)